ಡಾ॥ ಜಿ. ವಿ.ಕಲ್ಲಾಪುರ*

ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಗಳು

ಕೆಳದಿ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಮೆರೆದ ರಾಜ್ಯ. ಹಿರಿಯ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೮೨) ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯವಾದ ನಂತರ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವುದು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರ. ಸುಮಾರು ಹದಿನೇಳು ಜನ ಅರಸರು ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿರುವರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ವೀರರು, ಶೌರ್ಯವಂತರು, ದಾನಶೀಲರು, ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯಿಗಳು ಹಾಗೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪೋಷಕರು, ಕವಿಜನಾಶ್ರಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಈ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ[1] ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ[2] ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಳದಿ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಜನರು ಸ್ವತಃ ಕವಿಗಳೂ ಆಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕೋಶದಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಅವರುಗಳೆಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೮೨ ರಿಂದ ೧೬೨೯ ರವರೆಗೆ ಅರಸನಾಗಿದ್ದ ಹಿರಿಯ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೯೮ ರಿಂದ ೧೭೧೫ರವರೆಗೆ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಹಿರಿಯ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೪೦ ರಿಂದ ೧೭೫೫ರವರೆಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಿರಿಯ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕ. ಈ ಮೂರು ಜನ ಅರಸರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಉಪಲಬ್ಧ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಹಿರಿಯ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ : ಸ್ವಯಂ ಕವಿಯೂ, ಕವಿಜನಾಶ್ರಯನೂ ಆದ ಹಿರಿಯ ವೆಂಕಟಪ್ಪನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೮೨–೧೬೨೯) ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ದಕ್ಷನೊ, ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಉತ್ಸಾಹಿ. ಈತನು ಕಲಿಯಾಗಿ ಖಡ್ಗ ಹಿಡಿದು ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣೆ ಮಾಡಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದಿರುವುದರ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಕಂಠಹಿಡಿದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಶಿವಗೀತಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನ', 'ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರಾಚಾರ ಸುಧಾವಾರ್ಧಿ', 'ತಂತ್ರಾಧಿಕಾರ ನಿರ್ಣಯಂ' ಮತ್ತು 'ಶಿವಾಷ್ಟಪದಿ' ಎಂಬ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ವೆಂಕಟಾದ್ರಿಯು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಈ ಒಂದು ಘಟನೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಇವನು ಸುಖದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನ ಮಗನಾದ ಸಿದ್ಧಪ್ಪ ನಾಯಕನು ಅಕಾಲಮೃತ್ಯು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಿತನಾದ ಅರಸನಿಗೆ ಮಾನಸಿಕ ವೇದನೆಯುಂಟಾಗಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಹುಟ್ಟಿತು. ನಂತರ ವೆಂಕಟಪ್ಪನು

---

* ಕೆಳದಿ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಕೆಳದಿ ೫೭೭೪೩೧, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ

1 ಜಿ. ವಿ. ಕಲ್ಲಾಪುರ, ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಮೈಸೂರು ವಿ.ವಿ.ಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧ ಪು. ೩೯೪–೩೯೯ (ಅಪ್ರಕಟಿತ)

2 ಡಾ॥ ಸಾ.ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯ : ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿ.ವಿ. ೧೯೮೦

ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಬೋಧಕವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಕಲ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ತಿರುಮಲಭಟ್ಟರೆ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[3] ಈ ಘಟನೆಯೇ ಅವನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿದೆಯೆನ್ನ ಬಹುದು.

ಶಿವಗೀತಾವ್ಯಾಖ್ಯಾ :[4] 'ಸಾಹಿತ್ಯರತ್ನಾಕರ' ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನು ಪದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶಿವ ಗೀತೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ವಿಚಾರ ಕೆಳದಿ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದ 'ಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯ'[5] ಮತ್ತು 'ಲಿಂಗಣ್ಣ'[6]ರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಡಾ॥ ಸಾ.ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯನವರು 'ಶಿವಗೀತಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನ' ಕೃತಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲವೆಂದಿದ್ದಾರೆ.[7] ಅದರ ಅನೇಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿದ್ದು[8], ಲೇಖಕನ ಸ್ವಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಿದೆ. ಇದೊಂದು ಅಪ್ರಕಟಿತ ಕೃತಿಯಾಗಿದ್ದು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯು ಕಾಗದದಲ್ಲಿದ್ದು ದೇವನಾಗರಿ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೧೪೫ ಪಾನುಗಳಿದ್ದು, ಪಾನಿನ ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ೯ ಸಾಲುಗಳು, ಪ್ರತಿ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ೪೩ ಅಕ್ಷರಗಳಿವೆ. ಅಳತೆ ೨೯.೨ X ೧೨.೫ ಸೆಂ.ಮೀ. ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ:

॥ ಶ್ರೀ ಗಣೇಶಾಯನಮಃ ॥
ಶುದ್ಧಾದ್ವೈತ ಸಮರ್ಥನೇ ಪಟುಮತೇಯಸ್ಯ ಪ್ರತಾಪಂ ಸತ್ಯ
ಚ್ಛೃತ್ವಾದ್ವೈಕ್ಯಮಚಿಂ ಸದಾ ವಿದಧತೇ ತ್ವೈಕ್ಯೇಷಣಾ ಭೇದಿನಃ ॥

ಯದ್ದ್ರವ್ಯೇಷು ಗುಣೇಷು ಕರ್ಮಸು ತಥಾ ಜಾತೌ ವಿಶೇಷೇಷು ಚ
ಪೌಢಾಹಂಕೃತಯೋಥತ್ಯೈಃ ಸಹ ನಿಜಂ ಸಂಬಂಧಮು ದ್ವಾಸ್ಯತೇ ॥ ೧ ॥

ಯತ್ಕೀರ್ತಿಂ ಕಲಹಂಸಕುಂದಧವಲಾಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಮಹೇಂದ್ರಾದಯೋ
ವಜ್ರಾವಾತ್ಮನಿ ಸಂತತಂ ವಿದಧತೇ ಲಜಾಭಗ್ನೈ- ರ್ಮಂಧರಾಃ ॥
ಶ್ರುತ್ವಾ ದೇವಗುರುರ್ಮಲೀಮಸಮನಾ ಯದ್ವೈಖರೀಂ ಜಾಯತೇ
ಸೋಯಂ ಶ್ರೀ ಕೆಲದೀಶ ವೆಂಕಟನಿಧರ್ಮವೇತ್ತಿ ಸರ್ವೋಪರಿ ॥ ೩ ॥

ಸೋಯಂ ಪದ್ಮಪುರಾಣಸ್ಥಾಂ ಷೋಡಶಾಧ್ಯಾಯ ನಿರ್ಮಿತಾಂ ।
ಶಿವಗೀತಾಂ ಶಿವಪ್ರೀತ್ಯೈ ವಿವೇಚಯತಿ ಸಾದರಂ ॥ ೪॥

ಪ್ರತಿ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ-"ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಿಶುದ್ಧಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೈಕದುರಂಧರ ಶ್ರೀ ಕೆಲದೀಶ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿನಾಯಕ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಶ್ರೀ ಶಿವಗೀತವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಾಂ...." ಎಂದಿದೆ.

ಶಿವಗೀತೆಯು ವ್ಯಾಸಪ್ರಣೀತವಾದ ಪದ್ಮ ಪುರಾಣದ ಒಂದು ಭಾಗ. ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನರ ಸಂವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಂತೆ ಇದು ಅಗಸ್ತ್ಯ-ರಾಮರ ಸಂವಾದ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಂತೆ ಇದೂ ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವಾದ ಕೃತಿ. ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದಾಗ ದುಃಖತಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಉಪದೇಶದಂತೆ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸೀತೆಯನು

---

3 ಕೆಳದಿ ಗುಂಡಾಜೋಯಿಸ್ : ಕೆಳದಿನೃಪವಿಜಯ, ಭಾವಾನುವಾದ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೭೭, ಪು. ೧೩೫

4 ಅನುಬಂಧ ೧ ನೋಡಿ

5 ವೀರಶೈವಾನಂದಚಂದ್ರಿಕಾ, ಕ್ರಿಯಾಕಾಂಡ, ಪ್ರಾಚ್ಯ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಶೋಧನಾ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು, ಹ.ಪ್ರ.ಸಂ. ಎ ೧೯೦, ಪು. ೬

6 ಗುರುವಂಶಕಾವ್ಯ, ವಾಣಿವಿಲಾಸ ಮುದ್ರಣ, ಶ್ರೀರಂಗಂ, ೧೯೬೬, ಪು. ೮೩

7 ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿ.ವಿ. ೧೯೮೦, ಪು. ೭೪, ಟಿಪ್ಪಣಿ ೧

8 ಪ್ರಾಚ್ಯ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಶೋಧನಾಲಯ, ಮೈಸೂರು, ಹ.ಪ್ರ.ಸಂ. ೯೯೧ ರಿಂದ ೯೯೫ ; ಬಿ.ಒ.ಎಂ.ಎಲ್, ಮದ್ರಾಸ್, ಹ.ಪ್ರ. ಆರ್ ೧೮೭೭ ; ಭಂಡಾರಕರ್ ಸಂಸ್ಥೆ, ಪುಣೆ, ಹ.ಪ್ರ. ೨೫೩೪ ; ಮಂಜುನಾಥ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಶೋಧನಾಲಯದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳ ; ಪ್ರಬಂಧ ಲೇಖಕನ ಬಳಿಯಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ

ಹೊಂದುವುದೇ ಶಿವಗೀತೆಯ ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯ. **ಹದಿನಾರು ಅಧ್ಯಾಯ**ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಇದರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯ, ಶಿವದೀಕ್ಷೆ, ಶಿವಾನುಗ್ರಹ, ವಿಶ್ವರೂಪದರ್ಶನ, ಪಿಂಡೋತ್ಪತ್ತಿ, ದೇಹಸ್ವರೂಪ, ಜೀವಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಗತಿ, ಉಪಾಸನಾವಿಧಿ, ಮುಕ್ತಿಲಕ್ಷಣ, ಸಗುಣ–ನಿರ್ಗುಣ ಉಪಾಸನೆ, ಭಕ್ತಿಯೋಗ, ಸರ್ವಸುಲಭ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ವಿವೇಚನೆಯಿದೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಭೂಯಿಷ್ಟವೂ, ನೀತಿಬೋಧಕವೂ, ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪವೂ, ಇಹಪರ ಸಾಧಕವೂ ಪರಮೇಶ್ವರ ಪ್ರೋಕ್ತವೂ ಆದ ಶಿವಗೀತೆಗೆ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿಯು ಅಮರಕೋಶ, ಉಪನಿಷತ್ತು ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರೌಢವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಯುದ್ಧಕಲೆ ಮತ್ತು ರಾಜನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲನಾಗಿದ್ದಂತೆ. ಸಂಗೀತಾದಿ ಕಲಾನಿಪುಣನೂ. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಕೆಳದಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಕವಿಯ ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಬರಿಯ ಮುಖಸ್ತುತಿಯಾಗಿರದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಸರಸ ಸಂಗೀತಕಲೆಯಿಂ
ನಿರುಪಮ ಕೌಶಲ್ಯ ವಿವಿಧ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದಂ ॥
ಸುರುಚಿರ ಸಕಲ ಕಲಾ ಸ
ತ್ಪರಿಣತನೆಂದೆನಿಸಿ ವೆಂಕಟೋರ್ವಿಪನೆಸೆವಂ ॥9

ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರಾಚಾರಸುಧಾವಾರ್ಧಿ : ಈ ಕೃತಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಳದಿ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದ ಚರಮೂರ್ತಿ ಬಸವಲಿಂಗದೇವರು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೫೦) ಈ ಕೃತಿಗೆ ಬರೆದಿರುವ ಕನ್ನಡ ಟೀಕು ಉಪಲಬ್ಧವಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಪಾಠವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.[10] ಅದರಿಂದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಹದಿಮೂರು ಸ್ಥಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಉದ್ಗ್ರಂಥ. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ವೀರಶೈವರ ಆಚಾರ–ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ ಕೃತಿಯೆನ್ನಬಹುದು. ಕೃತಿಕಾರನು 'ಯಜುರ್ವೇದದ ಪುರುಷಸೂಕ್ತ, ಶಂಕರಸಂಹಿತೆ, ಪಶುಪತಿ, ವಾತುಲಾಗಮ, ಕೂರ್ಮಪುರಾಣ, ಆದಿತ್ಯ ಪುರಾಣ, ಶಿವರಹಸ್ಯ, ಪಾರಮೇಶ್ವರಾಗಮ, ಗರುಡ ಪುರಾಣ, ವಾಸಿಷ್ಠ ರಾಮಾಯಣ, ವೀರಭದ್ರೀಯಾಗಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ಹದಿಮೂರು ಸ್ಥಲಗಳೆಂದರೆ :–೧. ಶಿವಮಹತ್ವಸ್ಥಲ, ೨. ಗುರುಸ್ಥಲ, ೩. ಲಿಂಗಸ್ಥಲ, ೪. ಜಂಗಮಸ್ಥಲ, ೫. ಪಾದೋದಕ ಮಹತ್ವಸ್ಥಲ, ೬. ಪ್ರಸಾದ ಮಹತ್ವಸ್ಥಲ, ೭. ವಿಭೂತಿ ಮಹತ್ವಸ್ಥಲ, ೮. ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಮಹತ್ವಸ್ಥಲ, ೯. ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಹತ್ವಸ್ಥಲ, ೧೦. ಶಿವದೀಕ್ಷಾ ಮಹತ್ವ, ೧೧. ಭಕ್ತಿಮಹತ್ವ, ೧೨. ಶಿವಪೂಜಾಮಹತ್ವ, ೧೩. ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಮಹತ್ವ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಕೃತಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಅಪ್ರಕಟಿತ.

ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ "....ಸಕಲ ಕಲಾಪ್ರವೀಣ ಶ್ರೀಮತ್ಕೆಳದೀ ಪುರಾಧಿನಾಯಕ ದೀಮತ್ಕಾಮಿತ ಫಲ ಪ್ರದಾಯಕ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಶ್ರೀ ಶಿವಭುವನಾದಿಪತಿ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿಭೂಪಾಲೋ ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರಾಚಾರಸುಧಾ ವಾರ್ಧೇಃ ವಿದ್ವದ್ಭಿಃ ಸಹ ಟೀಕಾಕರ್ತುಂ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಾಚಾರ ಚಕ್ರಿಗೋ ಬಸವಲಿಂಗ ದೇವಾನ್ನಃ ಸದ್ವಿನಯಭಕ್ತಿ ಮನೋಸಮನಿಜಾಪ್ರವೃತ್ತ ಶಿವವೆಂಕಟಭೂಪಾದಿ ಶಿವ ಭಕ್ತಿ ಸಿದ್ಧಯಃ......."[11] ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನು ಈ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿರುವುದು ಸಿದ್ಧ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃತಿಕಾರನು ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಶಿವ ಧರ್ಮವನ್ನು, ವೀರಮಾಹೇಶ್ವರನನ್ನು ಭಕ್ತ್ಯಾದರಗಳಿಂದ ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ಮಹತ್ತರವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಾರಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಬಹುದಾದರೂ ಲೇಖನ ವಿಸ್ತಾರಭಯದಿಂದ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವೆಂಕಟಾದ್ರಿಯ ಕೃತಿಗಳಾದ 'ತತ್ವಾಧಿಕಾರ ನಿರ್ಣಯಂ' ಮತ್ತು 'ಶಿವಾಷ್ಟಪದಿ'ಗಳು ದೊರಕದಿರು ವುದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಾದ ಅಪಾರ ನಷ್ಟ. ಆಡಳಿತದ

9 ಕೆಳದಿ ನೃಪ ವಿಜಯ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್, ೧೯೭೭, ಪು. ೧೩೫-೧೩೮
10 ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು, ಹ.ಪ್ರ.ಸಂ.ಕೆ. ೩೨೯
11 ಅದೇ,

ಜಂಜಾಟದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿಯು ಅಮರನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಹಿರಿಯ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕ : 'ಭಾರತೀ ನರ್ತನಸ್ಥಲ'ನೆಂದೇ ಖ್ಯಾತನಾದ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕನು (೧೬೯೮–೧೭೧೪) 'ಶಿವತತ್ತ್ವ ರತ್ನಾಕರ'. 'ಸುಭಾಷಿತ ಸುರದ್ರುಮಂ' ಎಂಬ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು 'ಸೂಕ್ತಿ ಸುಧಾಕರ' ಎಂಬ ಗೀರ್ವಾಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನೀತಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಕೆಳದಿ ಕವಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ[12] ಮತ್ತು ಮರಿಕೋಂಟಚಾರ್ಯರ[13] ಕೃತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಶಿವತತತ್ತ್ವ ರತ್ನಾಕರ[14] ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದರೆ, 'ಸುಭಾಷಿತ ಸುರ ದ್ರುಮಂ' ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲ. 'ಸೂಕ್ತಿ ಸುಧಾಕರ' ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗಾದ ನಷ್ಟವೆನ್ನಬಹುದು.

ಶಿವತತ್ತ್ವ ರತ್ನಾಕರ : 'ಸೂರಿನಿಕರ ಕಲ್ಪದ್ರುಮ'ನೆಂಬ ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ಶ್ರೀ ಮತ್ಕೆಳದೀ ಬಸವಕ್ಷಿತೀಂದ್ರನು ರಚಿಸಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯು ಒಂದು 'ವಿಶ್ವಕೋಶ'. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಲು ಕೃತಿಕಾರನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕೋಶದಂತಿರುವ ವೇದಗಳು, ರಾಮಾಯಣ. ಮಹಾಭಾರತ, ಪುರಾಣಗಳು, ತಂತ್ರಗಳು, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪೀಠಿಕಾ, ಯುಕ್ತಿಕಲ್ಪತರು, ವೀರಮಿತ್ರೋದಯ, ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ,ಶಾರ್ಙ್ಗಧರ ಪದ್ಧತಿ, ಬೃಹತ್ ಸಂಹಿತಾ, ತೋದರಾನಂದ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕವಿಯು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೭೦೯-೧೦ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.[15] ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಕಲ್ಲೋಲಗಳು, ನೂರಾಎಂಟು ತರಂಗಗಳು, ಮೂವತ್ತೈದು ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ ಇದೊಂದು ಮಹಾಕೃತಿ.

ವಿಚಿತ್ರ ನಾನಾ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕರ್ತೃವು ಸ್ವತಃ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ಲೋಕದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಎರಡನೇ ಸೋಮಶೇಖರನಾಯಕನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

"ಲೋಕಾನಾಂತು ಹಿತಾಯ ಸಾರಕೆಲದೀ ಸಿಂಹಾಸನಾ
ಧೀಶ್ವರೋ
ಗೌರೀನಾಥ ಕೃಪಾರ್ಜಿತೇಯಿಲ ರಮಾಮಾಂಡಿತ್ಯ ವಿಭ್ರಾಜಿತಃ।
ಕೃರ್ವೇsಹಂ ಬಸವೇಂದ್ರ ಭೂಮಿರಮಣೋ
ರತ್ನಾಕರಾಖ್ಯಾಂ ಕೃತಿಂ
ಸರ್ವಂ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯಚ ವಾಕ್ಯಪಂಚಮಸಕೃತ್ ಪುತ್ರತ್ವಮಾ
ಕರ್ಣಯ ॥16

ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ :

"ಸ್ವಾಭೀಷ್ಟದಾಯಿ ಕೆಳದೀತಿ ಸ್ಥಿತ ವೀರಭದ್ರಃ
ಮುದ್ರಾಬಲೇನ ಪರಿಪಾಲಯತಾಧರಿತ್ರೀಂ।
ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಕೆಳದೀ ಬಸವ ಕ್ಷಿತೀಂದ್ರ ರತ್ನೇನ
ಸಂವಿರಚಿತೇತಿ ಕೃತಿಃ ಪ್ರಪೂರ್ಣಾಃ ॥17

ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕನು ಈ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿರುವುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಿವತತ್ತ್ವರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ–'ಕೆಳದಿ ವಂಶದ ವಿಚಾರ, ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರ, ಸಮಕಾಲೀನ ಅರಸರ ವಿಚಾರ, ರಾಜತ್ವ, ರಾಜನ ಗುಣಗಳು, ಪ್ರಜೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆ, ರಾಜ್ಯದ ವಿಂಗಡಣೆ, ತೆರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಖಜಾನೆ, ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಡಳಿತ, ಕಲೆ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಅಲಂಕಾರ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ, ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣ, ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ಛಂದಶಾಸ್ತ್ರ, ಆಯುರ್ವೇದ, ಪಾದರಸ

---

12 ಕೆಳದಿ ನೃಪ ವಿಜಯ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್, ೧೯೭೩,
13 ವೀರಶೈವಾನಂದ ಚಂದ್ರಿಕಾ, ಕ್ರಿಯಾಕಾಂಡ. ಪ್ರಾಚ್ಯ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಶೋಧನಾಲಯ, ಮೈಸೂರು, ಹ.ಪ್ರ.ಸಂ. ಎ. ೧೯೦. ಪು.೬
14 B.M. Nath & Company, Madras, 1957, Oriental Research Institute, Mysore Three Volumes, Vol. I, 1965, Vol. II, 1969, Vol. III, 1985
15 ಶಿವತತ್ತ್ವರತ್ನಾಕರ : (ORI) ಸಂ. ೨, ಪು. ೧೩, (ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ)
16 ಅದೇ. ಸಂ. ೧, ಪು. ೧೪, ಶ್ಲೋಕ ೧೮
17 ಅದೇ. ಸಂ. ೩, ಪು. ೨೦೯

ಮತ್ತು ಇತರ ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳು, ವಿಷಗಳು ಮತ್ತು ವಿಷಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಶ್ವ-ಗಜಶಾಸ್ತ್ರ, ರತ್ನ ಶಾಸ್ತ್ರ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ಧನುರ್ವೇದ ಏಳು ರೀತಿಯ ಯುದ್ಧಗಳು, ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಪಾಜ ಮತ್ತು ರಂಜನೆ, ಶಿಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಭೂಗೋಳ ಮತ್ತು ಜ್ಯೋತಿಶಾಸ್ತ್ರ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಕೃತಿಕಾರನು ಪ್ರತಿಕಲ್ಲೋಲದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಅವಲೋಕಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವೀರಶೈವ ಶಿಖಾರತ್ನ, ಶೈವಾಮೃತ ಪುರಾಣ, ದಶಾಂಗ ಸೃಷ್ಟ್ಯುದ್ಧರಣ, ವೀರಶೈವಾಚಾರ, ಮಹಾಭಾರತ, ವರಾಹ-ಕೂರ್ಮ-ಸ್ಕಾಂದ ಇತ್ಯಾದಿ ಪುರಾಣಗಳು, ನಿಧಿಪ್ರದೀಪಿಕೆ, ಜ್ಯೋತಿಷಾರ್ಣವ, ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿರುವನು. ಈ ಕೃತಿಯ ವಿಷಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಹೋದರೆ ಒಂದು ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವೇ ಆದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೇಖನವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸದೆ, ಕರ್ತೃವೇ ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪರಿಚಯದೊಂದಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಕ್ತಸ್ತ್ವರೀತುಂ ನಭವೇತ್‌ಪರ್ಯ್ಯೈರ್ಯ: ಅದೇಯತಾಮುಪ್ಯಖಿ ಲಸ್ಯಥತ್ತೇ ।
ಸ ವಿಷಘೋಯ: ಶಿವತತ್ತ್ವ ರತ್ನಾಕರಸ್ತಾಂ ಕೌತುಕ ಮಾತನೋತು ॥ ೭ ॥
ದೋಷೈರ್ಲೇಷ ವಿವರ್ಜಿತೋ ಘನಗುಣೈರಾಲಿಂಗಿತ: ಸತ್ಪ್ರಥಃ
ಸದ್ವೈತೋ ಬಹುಲಾರ್ಥಯುಗ್ಮವಿಲಸತ್ಕಲ್ಲೋಲ ರತ್ನಾನ್ವಿತ: ।
ಗ್ರನ್ಥೋಯಂ ಮಣಿಹಾರತ್ಮವ ಶತೇನಾಷ್ಟೋತ್ತ ರೇಣಾಧುನಾ
ಗೌರೀನಾಥ ಭವೇತ್ತ್ವರಂಗಮಣಿಭಿರ್ವಿಭ್ರಾಜಿತೋ ಭೂಷಣಮ್ ॥ ೮ ॥18

ಹೀಗೆ ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಗೌರೀನಾಥನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಸುಭಾಷಿತ ಸುರದ್ರುಮಂ : ಇದು ಅಪ್ರಕಟಿತ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ನೀತಿ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಶೃಂಗೇರಿ, ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಪೂನಾಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐದು ಸ್ಕಂದಗಳಿದ್ದು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಕಂದಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಸ್ತಬಕಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ, ಸ್ತಬಕ ಗಳನ್ನು ಕುಸುಮಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹದಿನೈದು ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಗಳಿರ ಬಹುದು.

ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂದದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶಿವ, ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರರೂಪ ಶ್ಲೋಕಗಳು ನಂತರ ಅವರಿಂದ ಆಶೀರ್ವಾದರೂಪ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಇವೆ. ನಂತರ ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಜರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ದ್ದಾನೆ. ವಿಶಿಷ್ಟಕವಿ ಪ್ರಶಂಸಾ ಸ್ತಬಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳ ಸ್ತುತಿಮಾಡಿರುವುದು ಗಮನೀಯ.[19] ಎರಡನೆಯ ಚಿತ್ರಾತ್ಮಕ ಸ್ಕಂದದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಸ್ತಬಕಗಳಿದ್ದು, ಅನ್ಯೋಕ್ತಿ ಪ್ರಶಂಸಾ-ನಿಂದಾ, ದೇವತಾನ್ಯೋಕ್ತಿ, ತೇಜೋವಾಯ್ವಾಕಾಶಾನ್ಯೋಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಜ್ಜನ ಪ್ರಶಂಸಾ, ದುರ್ಜನನಿಂದೆ, ಶಬ್ದಾರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳ ನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕುಮಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಲು ಯೋಗ್ಯ ವಾದ ಸುಭಾಷಿತಗಳಿವೆ.

ಮೂರನೆಯ ಸ್ಕಂದದ ಆರು ಸ್ತಬಕಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶ, ನಗರ, ರಾಜಗೃಹ, ರಾಜಚರಿತ, ರಾಜವಿಹಾರ, ಕುಮಾರಾಭ್ಯುದಯ ವರ್ಣನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯುವಾ ವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸೌಂದರ್ಯ, ರಸ, ಆನಂದಾದಿಗಳ ವರ್ಣನೆಯ ಸುಭಾಷಿತಗಳಿವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಕಂದದ ಆರು ಸ್ತಬಕಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ ನಿರೂಪಣೆ, ಜಗದ್ವೈಚಿತ್ರ್ಯ, ಆತ್ಮನಿರ್ವೇದ, ಸಾಂಸಾರಿಕ ಸುಖಾನು ಭವ, ನಿಷೇಧೋಪದೇಶ, ವಿನೇಯೋಪದೇಶ ಮತ್ತು

---

18 ಶಿವತತ್ತ್ವ ರತ್ನಾಕರ : (ORI) ಸಂ. ೩. ಪು. ೨೦೦

19 ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೆಲವು ಕವಿಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ—ವ್ಯಾಸ, ವಾಲ್ಮೀಕಿ, ಕಾಳಿದಾಸ, ದಂಡಿ, ಬಾಣ, ಮಯೂರ, ಶ್ರೀಹರ್ಷ, ಮಾಘ, ಮುರಾರಿ, ಜಯದೇವ, ಧನಂಜಯ, ಕೃಷ್ಣಕವಿ, ವ್ಯಾಸಭಾರತೀ, ಶಾಕಲ್ಯಮಲ್ಲ, ಕಲಿಂಗಕವಿ, ಸುದರ್ಶನ, ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರ, ಗುರುರಾಮ, ಅಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತ ಇತ್ಯಾದಿ

ಫಲಸ್ತಬಕಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಾರ್ಧಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಗ್ಯ ಹಾಗೂ ಶಾಂತಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಪೋಷಿಸುವ ಸುಭಾಷಿತಗಳಿವೆ. ಕೊನೆಯದಾದ ಐದನೇ ಸ್ಕಂದದಲ್ಲಿ ಐದು ಸ್ತಬಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಾಯಕಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ವಿಷ್ಣು, ಗೌರಿ, ಶಿವ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವಕವಿ ಉಕ್ತವಾದ ಸಮಸ್ತ ದೇವತಾ ಸ್ತುತಿರೂಪದ ಸುಭಾಷಿತಗಳಿವೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕವಿಯು ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

"ಸ್ಕಂಧಾಃ ಕೃತೌಪಂಚ ಭವಂತ್ಯಥಾದ್ಯೇತುಂ
ಆರಂಭಕಾಲೇ ಕೃತಿಭಿಃ ಕೃತೀನಾಂ ।
ಪಕ್ಷ್ಯಾನಿರೂಪೇಗ್ರಥಿತಾನಿ ಯಾನಿ
ಪದ್ಯಾನಿತಾನೇ ಕಹಿ ಕೀರ್ತಯಾನಿ ॥ ೫೦ ॥

ಸ್ಕಂಧೇ ದ್ವಿತೀಯೇ ತು ಕುಮಾರಭಾವ
ಶ್ರಾವ್ಯಾಣಿ ಪದ್ಯಾಸುಗರ್ಹಣಿಯಾಮಿ ।
ಸ್ವಾಸ್ಯಾತ್ಮ ದೇಶಾತ್ಮಕ ನೀತಿ ನಾನಾ
ಕಸ್ಪಾರ್ಥ ಚಿತ್ರಾತ್ಮಕತಾಂ ಗತಾನಿ ॥ ೫೧ ॥

ಸ್ಕಂಧೇ ತಥಾಪ್ಯುಪರವರ್ಣನಾಂತಃ
ಗತಾನಿ ನಾನಾವಿಧ ಮೌಗ್ಧ್ಯಾನಿ ।
ಪ್ರವೀಮಿ ತಾರುಣ್ಯವಸಾಂತಕಾಲ
ಶ್ರಾವ್ಯಾಣಿ ಭವ್ಯಾನಿ ಪರಂ ತೃತೀಯೇ ॥ ೫೨ ॥

ತುರ್ಯೇತು ವಾರ್ಧಕಗತಾ ಶ್ರವಣೋಚಿತಾನಿ
ಪದ್ಯಾನಿ ಶಾಂತರಸ ಪೋಷಕತಾಂ ಗತಾನಿ ।
ಸ್ಕಂಧೇ ವದಾಮಿ ಪರಮೇಖಿಲ ದೇವತಾನಾಂ
ಸ್ತೋತ್ರಾಣಿ ತಾನುದಿತಾನಿ ಪುರಾ ಮಹರ್ಷಿಃ ॥ ೫೩ ॥

ನಾನಾ ಕೃತಿರಿತಿ ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹಾತ್ಮಾ
ಪಂಚಭಿಸ್ಕಂದ್ಯೈರಚಿತೋಯಂ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಃ ।
ಕುಮಾರ ಯುವವೃದ್ಧದಶಾಸ್ವವಹ್ಯಂ
ಯಶೋವಿಭವಾಭಿವೃದ್ಧ್ಯೈ ಶ್ರೋತೃಪ್ಯಯೇನ
॥ ೫೪ ॥"

ಎಂದು ಗ್ರಂಥಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.[20]

ಪ್ರತಿಸ್ಕಂದದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ "........ ....ಕೋಟೇಕೋಲಾಹಲೈಕಾಂಗಿ ವೀರಮೋನೇಜ ದೋಖಂಡೇರಾಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಾಧೀಶ್ವರ ಶ್ರೀಮತ್ಕೆಳದೀ ಬಸವ ಕ್ಷಿತೀಂದ್ರ ಸಂಗ್ರಹೀತೆ ಸುಭಾಷಿತ ಸುರದ್ರುಮ ಗ್ರಂಥಾರಂಭೋಚಿತ ನತ್ಯಾಶ್ರೀಃ ಪ್ರಶಂಸಾನಿಂದಾತ್ಮಕಃ........[21] ಎಂದಿದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಕವಿಯು—

"ವಚೋವಿಲಾಸಿನಂ ಗ್ರಂಥಾಯದಿಪ ಲಕ್ಷ್ಯಾಲಕ್ಷ್ಯಾತ್ಮಕಂ
ತಯೋಃ ಪ್ರಥಮಮೀರಿತಂ ಸ್ವಶಿವತತ್ತ್ವರತ್ನಾಕರೆ ।
ಪರಂ ವಿಶದಯೋ ಸುಧೀವನಮಿತೋ ವಿನೋದೇಚ್ಛಯಾ
ಸುಭಾಷಿತ ಸುರದ್ರುಮಂ ವಿರಚಯೆಚ್ಛ್ರುಣುತ್ವಂ
ಸುತ ॥"22

ಅಂದರೆ ಶಿವತತ್ತ್ವರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ತಿಳಿಸಿರುವೆನು. ಪ್ರಸ್ತುತ 'ಸುಭಾಷಿತಸುರದ್ರುಮ' ವೆಂಬ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮನೋಚ್ಛೆಯಂತೆ ಅವರನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವೆನು, ಕೇಳು ಎಂದು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಸಕಲ ವಿಷಯಸಾರವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಒಂದು 'ವಿಶ್ವಕೋಶ'ವೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು. ಇಂತಹ ಮಹಾನ್ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೆರಗನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಿರಿಯ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕ

'ವಿದ್ವನ್ಮಂಡಲೀಮಂಡಿತ', 'ವಿಬುದಶಿಖಾಮಣಿ' ಎಂದೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಕಿರಿಯ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕನು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೦–೧೭೫೫) 'ಶೈವಸಂಜೀವಿನಿ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು 'ಹರದತ್ತನ' ಪಂಚಶ್ಲೋಕಿಗೆ ಬರೆದಿರುವನು. ಹರದತ್ತನು ತಂಜಾವೂರು ಬಳಿಯ ಕಂಚನೂರಿನವನೆಂದು, ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ. ಶ. ೯ ರಿಂದ ೧೧ನೇ ಶತಮಾನವಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.[23]

---

20 ಪ್ರಾಚ್ಯ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ, ಮೈಸೂರು, ಹ. ಪ್ರ. ಸಂ. P೨೫೫೪ ; P೨೫೮೩ ; P೨೨೩೧ ಇತ್ಯಾದಿ

21 ಅದೇ.

22 ಅದೇ.

23 ಡಾ॥ ಕೆ. ವನಜಾ. 'ಹರದತ್ತನ ಕೃತಿಗಳು' ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ, ವೀರಶೈವ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ೧೯೯೩, ಪು. ೪೧೨

'ಹರದತ್ತನು' ಪಂಚಶ್ಲೋಕಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯವು ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜನಜನಿತವಾಗಿದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ—"ಶಿವಭಕ್ತಿಯುತನೂ, ಅಷ್ಟಾವರಣ ನಿಷ್ಠನೂ, ಪಂಚಾಚಾರ ಪರಾಯಣನೂ ಆಗಿ, ಶಿವೈಕ ದೇವತೋಪಾಸಕನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದು ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಪರಮತದವರೆಲ್ಲರೂ ಅವನ ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಸಹಿಸಲಾರದೇ ವಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ಅವನು ಪರವಾದಿಗಳೊಡನೆ ವಾದಿಸಿ, ವೇದಾಗಮ–ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಶಿವನೇ ಪೂಜ್ಯನು, ವಿಷ್ಣು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪೂಜ್ಯರು ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಪರವಾದಿಗಳು ಹರದತ್ತಾಚಾರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು, ನಿನ್ನ ಈ ವಾಗಾಡಂಬರಕ್ಕೆ ಮರಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನಿಮ್ಮ ಪರಶಿವನೇ ಅಧಿಕನೂ, ಪೂಜ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಮಹತ್ವಸತ್ವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ನಾವು ನಂಬುತ್ತೇವೆ ಎಂದರಂತೆ. ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ ಹರದತ್ತನು ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ಐದು ಮೆಟ್ಟಿಲಿನ ಪೀಠ ಮಾಡಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ, ತಾನು ವೀರಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಮೆಟ್ಟಲಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ ಅದನ್ನು ಏರಿನಿಂತನು. ಆಗ ಪರವಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶರಣಾದರು ಎಂಬ ಕಥೆಯಿದೆ.[23] ಆ ಪಂಚಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಹೀಗಿದೆ :

"ಗಾಯತ್ರ್ಯಾ ಬೋಧಿತತ್ವಾದಪಿನಮಕಮುಖ್ಯೈ ರಾಘವ
ಸ್ಥಾಪಿತತ್ವಾತ್ಸ್ವರೇಃ
ಕೈಲಾಸಾಯಾತ್ರಾಕ್ರಮಮುರಿತ ತಯೋಭಿಷ್ಟ ಸಂತಾನ
ದಾನಾತ್ ।
ನೇತ್ರೇಣ ಸ್ವೇನ ಸಾಕಂದಶತಕಮಲೈರ್ವಿಷ್ಣುನಾಪೂಜಿ
ತತ್ವಾತ್ಯತ್ಸ್ಯೈ
ಚಕ್ರಪ್ರಧಾನಾದಪೀಂಚ ಪಶುಪತಿ ಸರ್ವದೇವ
ಪ್ರಕೃಷ್ಟಃ ॥ ೩ ॥[24]

ಆ ಪಂಚಶ್ಲೋಕಿಗಳಿಗೆ ಕಿರಿಯ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕನು –ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್, ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದಲೂ, ಪದ್ಮಪುರಾಣ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಪುರಾಣಗಳಿಂದಲೂ, ಅಥರ್ವಸಂಹಿತೆ, ಸೂತಸಂಹಿತೆ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ನಯವಿವೇಕ, ಯೋಗಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ, ಇತಿಹಾಸ, ಶಿವಪಂಚಕ, ಶೈವರತ್ನಾಕರ, ಆಗಮಗಳು, ಶಿವಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಮಾಣ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಸುಮಾರು ೨೫೦ ಪುಟಗಳ ಪ್ರೌಢವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದು ಶಿವಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಕೃತಿಯು ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದು[25] ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಜರ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಿ, ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿ, ಶಿವತತ್ವ ವಿವೇಕವೇ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.[26] ಕಡೆಯಲ್ಲಿ "..................ವಿಶುದ್ಧಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀ ವೀರಭದ್ರ ಕ್ಷಿತಿಪತಿ ಹೃದಯಾನಂದನ ಮಲ್ಲಾಂಬಿಕ ಗರ್ಭಶುಕ್ತಿಮುಕ್ತಾಮಣಿ ಶ್ರೀ ಮತ್ಕೆಳದೀ ಬಸವವಸುಮತೀ ವಾಸವ ವಿರಚಿತಾಯಾಂ ಪಂಚಶ್ಲೋಕೀ ಪ್ರದೀಪಿಕಾಯೊಂ ಶೈವಸಂಜೀವಿನೀ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯೋಂ ಪಂಚಮ ಶ್ಲೋಕವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಪರಿಪೂರ್ಣ" ಎಂದಿದೆ.[27]

ಪ್ರಕಾಂಡಪಂಡಿತನೂ, ಶಿವಾಂಶಸಂಭೂತನೂ ಆದ ಕಿರಿಯ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕನು 'ಹರದತ್ತನ' ಪಂಚ

23 ಪಂಚಶ್ಲೋಕೀ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ, (ಸಂ) ಯಂ. ಬಸವಲಿಂಗಶಾಸ್ತ್ರಿ, ವೀರಶೈವ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ಗ್ರಂಥಾವಳಿ, ಮೈಸೂರು, ೧೩೦೨, ಪೀಠಿಕೆ ನೋಡಿ.

24 ಅದೇ. ಪು. ೧

25 ಪಂಚಶ್ಲೋಕೀ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ, (ಸಂ) ಯಂ. ಬಸವಲಿಂಗಶಾಸ್ತ್ರೀ, ವೀರಶೈವ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ಗ್ರಂಥಾವಳಿ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೦೨

26 ಅದೇ. ಪು. ೨-೩

27 ಅದೇ. ಕೊನೇ ಪುಟ ನೋಡಿ

ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವಪರವಾದ ದೀರ್ಘವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಗೈದಿದ್ದಾನೆ. ಅನೇಕ ಶ್ರುತ್ಯಾಗಮ ಪುರಾಣಾದಿ ಪ್ರಮಾಣ ವಚನ ಜಟಿಲವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಕೃತಿ ಎನಿಸಿದೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಂತರ ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಸ್ವತಃ ಕವಿಗಳಾಗಿ ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕೋಶದಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿರಚಿಸಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆ ಗೈದು ಅಮರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.